

Z ARMÁD STÁTŮ VARŠAVSKÉ SMLOUVY

K ROZUMNÉ DOSTATEČNOSTI OBRANY

Redakčně upravený a zkrácený článek generálmajora S. A. Tjuškeviče, doktora filozofických věd, profesora, uveřejněný v sovětském časopisu Vojennaja mysl č. 5/1989.

Ve složitých a rozporuplných podmínkách jaderného století se dospělo k závěru, že při současné úrovni společenského rozvoje a vytvořeného poměru sociálních sil ve světě, existence jaderných i jiných druhů zbraní hromadného ničení je žádoucí, aby bezpečnost národů a států byla zaručena především politickými a ne vojenskými prostředky. Mění se i požadavky na vojenský potenciál států, jejich ozbrojené síly z hlediska množství a kvality, zaměření přípravy atd. Ve spojitosti s tím vznikají ve vojenské teorii nové pojmy, včetně **rozumné dostatečnosti obrany**, které jsou pevně spojeny s vojenskostrategickou rovnováhou.

Pojem rozumná dostatečnost obrany jsme začali používat v poslední době. To však znamená, že vznikl náhodně. Sovětská vláda důsledně plnila úkol na zabezpečení dostatečné úrovně obranné síly, přičemž obranné možnosti byly hodnoceny z hlediska potřeby všeho nutného k vedení rozhodných obranných i útočných činností s cílem zničení agresora.

V současných podmínkách idea rozumné dostatečnosti obrany nabyla **principiálně nového charakteru jak v politickém, tak strategickém smyslu**. Jde o rozumnou dostatečnost obrany v duchu nového politického myšlení, v souladu s kterým nemůže být **jaderná válka prostředkem k dosažení politických, ekonomických, ideologických a jiných cílů**. Nemůže být prostředkem k řešení sporných otázek mezi státy a národy. V takové válce nebude vítězů ani poražených, způsobila by zánik civilizace na zemi. Avšak i válka za použití soudobých konvenčních zbraní neustupuje svými účinky jaderné válce. Proto také nemá rozumné zdůvodnění.

V dnešní době je odvrácení války nejdůležitější částí sovětské vojenské doktríny a **rozumná dostatečnost obrany** je jednou z cest uskutečnění tohoto historického úkolu.

Jak dokazují dějiny válek, mnohé státy ignorovaly požadavky rozumné dostatečnosti prostředků ozbrojeného zápasu k dosažení svých politických a jiných cílů. Většinou se to projevilo v mnohonásobné převaze nad pravděpodobným nepřítelem, v převaze útočných možností nad obráncem.

Pojem rozumná dostatečnost obrany má kvalitativně nový obsah, protože **v jaderném století je bezpečnost států a národů zajišťována především politickými prostředky**. Ještě nedávno bezpečnost států byla určována zejména jeho obrannou silou (souhrnem materiálních a duchovních možností státu), zvláště jeho vojenským potenciálem, který byl většinou vytvářen nejen k obranné činnosti, ale také k útoku. V současné době se stav pod-

statně změnil, neboť spolehlivá bezpečnost může být zajištěna nejen vojenskými prostředky, ale také racionálním spojením politických, vojenských, ekonomických, ideologických, diplomatických, humanitních a dalších opatření. Rozhodující význam má politika.

Nakonec tento pojem má nový obsah i proto, že vyjadřuje tendenci formování nenásilného, demokratického světa, spojeného s jaderným odzbrojením včetně úplného odstranění těchto zbraní, omezením vojenského potenciálu kvalitativními a kvantitativními hranicemi, určenými pouze pro obranu, se změnami charakteru ozbrojených sil na základě obranného zaměření vojenských doktrín. Realizace principu dostatečnosti může být jen oboustranná.

Při zdůrazňování nových principů rozumné dostatečnosti obrany je nutné připomenout, že jejich obsah není jednotně chápán.

V SSSR je za oficiální názor považováno, že rozumná dostatečnost je úzce **svázána s vojenskostrategickou rovnováhou**, protože v obou případech jde o poměrnou (přibližnou) rovnost vojenských sil a možností protikladných stran. Současně je přihlíženo k tomu, že rozumná dostatečnost předpokládá nízký stav vojenských sil protistojících stran s tím, že vojenskostrategická rovnováha může mít různou úroveň, až do nejvyšší, zjevně nerozumné, kdy rovnováha vojenských sil již přestala být faktorem vojenskopolitického zadržování.

Zároveň s oficiálním názorem existují i další. Někteří autoři, kteří se zabývají principy rozumné dostatečnosti, soudí, že k bezpečnosti státu není nutná rovnováha vojenských potenciálů. Za současného stavu vysoké úrovně nahromaděných ničivých prostředků tito autoři hodnotí princip rozumné dostatečnosti jako **jednostranný východ z vynuceného závodu ve zbrojení** a zachování vojenskostrategické rovnováhy. Zastánci těchto názorů navrhuji jednostranné snížení úrovně vojenského potenciálu státu bez toho, aby zvažovali nutnost udržení vojenskostrategické rovnováhy.

Další autoři zdůrazňují, že rozumná dostatečnost obrany je **minimální kvantitativní a kvalitativní úroveň vojenského potenciálu státu**, který je potřebný ke spolehlivé bezpečnosti a současně aby nevytvářel reálné válečné nebezpečí pro jiné státy, tj. zajišťoval vzájemně stejnou bezpečnost. Princip dostatečnosti znamená zřeknutí se „honby“ za druhou stranou ve vývoji zbraní, vytváření mobilních, útočných sil. Tento princip je zaměřen na přestavbu struktury ozbrojených sil, celého vojenského potenciálu. Je využitelný pro vojenské koalice protikladných společenských systémů.

Budeme-li souhlasit se stanoviskem jednostranného odzbrojení, pak je možné pozbyt strategickou rovnováhu a v takovém případě vznikne obava o naši jistotu a nebezpečí, že Západ ziská možnost budovat s námi vztahy jen z pozice síly, diktátu. Vždyť poměr sil, pokud neztratil svůj význam a úlohu rozvahy zájmů, nenabyl převahy. Někteří autoři dávají samotnou dostatečnost do závislosti na dobré vůli západních států, které není vždy dostatek.

Na Západě existují také různé názory na princip rozumné dostatečnosti obrany. Jsou i shodné se sovětskými názory. Zaměřím se však jen na oficiální – vládnoucích kruhů těchto států. Jejich představitelé také hovoří o dostatečnosti, avšak ne obrany, ale k zajištění vojenské převahy USA a NATO nad SSSR a státy Varšavské smlouvy. Nejzřetelněji se to projevuje v koncepcích „konkurenčnosti strategie“, „jaderném zadržování“, „zadržování s využitím strachu“, silné obrany, v programu modernizace atd.

Představy vládnoucích kruhů Západu o principu rozumné dostatečnosti obrany **jsou neudržitelné**, protože:

- jejich základem je mýtus o jaderných zbraních jako garantu míru, což je v rozporu s realitou,
- napomáhají udržování strachu ve společnosti, což je destabilizující faktor,
- vadí odzbrojení, poněvadž jaderné zadržování nemůže v podstatě existovat vně vzrůstajících arzenálů konvenčních zbraní, není-li možná jaderná válka, pak podle logiky přívrženců této koncepce je nutné vyzbrojování konvenčními zbraněmi a narůstání jejich síly,
- zmíněné názory nevyklučují, ale přímo si představují válku s použitím konvenčních prostředků, kterou posuzují v současném světě jako „zákonnou“.

Rozumná dostatečnost obrany je **spojena s obranou území, suverenity Sovětského svazu a jeho spojenců** a nemá nic společného s hegemonií ve světě, se získáním jednostranných výhod. Podstatně se liší od amerických představ. Pro ně obrana USA představuje

nejen území státu, ale i jejich zájmů v různých oblastech světa, často vzdálených od Spojených států amerických tisíce kilometrů. Oficiální vojenští představitelé států NATO prohlašují, že za určitých podmínek mohou jako první použít i jaderné zbraně.

Základem našeho chápání principu rozumné dostatečnosti obrany je nový přístup k problematice války a míru. Jeho realizace je konstruktivní cesta k míru. Dostatečnost je odvozena od kolektivní činnosti států a vyžaduje určitou politickou a psychologickou přípravu na odzbrojení, snížení vojenských potenciálů. **V sociálně politických souvislostech rozumná dostatečnost obrany znamená psychologickou připravenost společenských názorů a takový politický kurs států, který je zaměřen na odvrácení jaderné války a vytvoření světa bez jaderných zbraní, zabezpečení spolehlivé mezinárodní i národní bezpečnosti a na odzbrojení.**

Ve vojenskotechnických a strategických souvislostech rozumná dostatečnost znamená **takovou úroveň obranného potenciálu a charakteru činnosti ozbrojených sil, který zabezpečí odvrácení války a dostatečnost obrany, ale nedostatečnost pro útočnou činnost.** Je to obranný charakter vojenské doktríny, rovnost bezpečnosti, přestavba vojenských struktur na obranné cíle, snížení ozbrojených sil a výzbroje, přísná kontrola. Tyto aspekty jsou v dialekticky vzájemném propojení a jsou obsaženy v sovětské vojenské doktríně, koaliční vojenské doktríně států Varšavské smlouvy.

Sovětská vojenská doktrína soudí, že hranice dostatečnosti vojenského potenciálu jsou spojeny s vojenskostrategickou rovností. Avšak její úroveň je v současné době nepoměrně vysoká, zatížená ekonomicky a za určitých podmínek nemůže plnit úlohu faktoru odvrácení války. Proto zájmy míru a bezpečnosti států a národů vyžadují snížení úrovně vojenské rovnosti, a to tak, aby v každém období byly vojenské potenciály stran vyrovnány.

K realizaci principu rozumné dostatečnosti obrany je nutné stanovit jeho **kritéria a parametry**, tj. příznaky, vlastnosti, které musí vyjadřovat stav mezinárodních vztahů a vojensko-politickou situaci, úroveň napětí ve vztazích mezi státy (koalicemi), stupeň pravděpodobného vzniku válek a válečných konfliktů různých rozsahů a charakteru, jejich intenzitu a trvání, ekonomické, vědecké, sociálně politické a duchovní možnosti stran, jež vyhovují potřebám obrany.

Je zapotřebí, aby rozumná dostatečnost obrany byla souměřitelná s vojenským potenciálem pravděpodobného nepřítele a nezatěžovala ekonomiku státu. Kromě toho početní stav vojsk a výzbroje, struktura ozbrojených sil musí mít obranný charakter a přibližně odpovídat uskupení ozbrojených sil možného nepřítele. Pojmy „obránná strategie“, „válečná dostatečnost“ předpokládají takovou strukturu ozbrojených sil států, která by byla dostatečná k odrazení možné agrese, avšak nedostatečná k vedení útočné činnosti.

Snížení vojenského potenciálu na úroveň rozumné dostatečnosti obrany předpokládá **posouzení určitých parametrů**, tj. takových veličin, které charakterizují jejich důležité vlastnosti:

- obranná síla státu, jeho vojenský potenciál, zvláště ve vztahu k četnosti a kvalitě musí být takové, aby u jiných států a národů nevzbudily obavu o vlastní bezpečnost; je nutné, aby obranná síla a vojenský potenciál byl takový, aby každá strana byla přesvědčena o schopnosti ubránit se a neschopnosti útočit,
- veličina obranného potenciálu jedné strany musí být souměřitelná s obranným potenciálem druhé strany, a to tak, aby druhá strana nebyla také ohrožena; v plné míře je nutné vzájemně zvažovat bilanci zájmů, tj. vojenskostrategickou bezpečnost partnera (jako princip rovnosti podle všech parametrů výzbroje) jak v procesu odzbrojení, tak snižování úrovně vojenského potenciálu,
- rozumná dostatečnost obranného potenciálu musí zabezpečit spolehlivou ochranu a obranu vlastních národních zájmů.

Kritéria rozumné dostatečnosti obrany jsou spojena s množstvím ozbrojených sil jiných států – možných nepřátel poblíž státní hranice SSSR a jejich spojenců. Zmíněná dostatečnost nevyžaduje vytvoření ozbrojených sil „do zásoby“, aby mohly čelit celkové síle všech pravděpodobných nepřátel. To je nereálné, protože konfrontace hrozí nejen vojensko-politici-

kými konflikty, ale i vytvořením velké trhliny v ekonomice států. Navíc nadbytek vojenských sil je v podstatě neslučitelný se snižováním výzbroje.

Je nezbytné, aby princip rozumné dostatečnosti obrany na regionální úrovni zahrnoval také zřeknutí se snah velmocí vystupovat v úloze garantů těch režimů v různých státech, které nemají širokou sociální základnu a nejsou schopny se samy ubránit. V tomto případě jde o to, aby bezpečnost byla upevňována **vyločením zatažení do válečné konfliktu situace v rozvojovém světě.**

V současných podmínkách mají zvláštní význam směry a formy realizace principu rozumné dostatečnosti obrany.

Sovětský svaz považuje za rozhodující směr uskutečnění efektivních opatření, která směřují ke snížení výzbroje, praktickému odzbrojení, v souladu s koncepcí světa bez jaderných zbraní a násilí. Tato opatření jsou obsažena v různých iniciativách SSSR i jiných států a zaměřena na vytvoření rozsáhlého systému mezinárodní bezpečnosti, jehož hlavním článkem ve vojenské oblasti je jaderné odzbrojení.

V tomto pojetí má zvláštní význam dohoda o zničení raket malého a středního dosahu v Evropě a Asii.

Současně s dohodou o vzájemném snížení výzbroje předpokládá koncepce rozumné dostatečnosti obrany uskutečnění i jednostranných opatření. Je to důležitý prostředek k zajištění bezpečnosti, který zahrnuje značné možnosti, zvážíme-li jeho složitost, těžkosti a dlouhodobost procesů jednání a přijetí oboustranných závazků.

Považuji za nutné zdůraznit, že při uvádění jednostranných opatření do života je velmi důležité nezanedbat požadavky obrany a bezpečnosti vlastního státu a spojenců.

Ve spojitosti s jednostrannými opatřeními je nutné včas propracovat odpovídající postup na činnost příslušných států, bloků. Zmíněné působení musí představovat volbu takových opatření, která by zabezpečila spolehlivou obranu a současně by nezpůsobila ekonomické těžkosti státu, který uskutečňuje reformy národního hospodářství a obnovu společnosti.

Velmi důležitou stránkou realizace principu rozumné dostatečnosti obrany je **upevnění důvěry, zvláště zmenšení nebezpečí nenadálého napadení.** V tomto směru Sovětský svaz a státy Varšavské smlouvy předložily řadu návrhů, jako např. snížení koncentrace ozbrojených sil a výzbroje obou vojenských bloků na čáře dotyku, vyvedení z tohoto prostoru nejnebezpečnějších útočných druhů výzbroje, vytvoření na linii dotyku pásma bez jaderných zbraní atd.

Dále se zmíním o požadavcích, které **vyžaduje princip rozumné dostatečnosti obrany od sovětských ozbrojených sil.** V souladu s vojenskou doktrínou a v podmínkách snižování armády je nutné, aby byla budována v zájmu obrany a ne útoku.

Pro strategické jaderné síly dostatečnost obrany bude určována schopností nedopustit beztestné jaderné napadení v jakékoli situaci. Pro konvenční prostředky to předpokládá minimálně potřebné množství živé síly, vysokou kvalitu zbraní a bojové techniky, schopnou spolehlivě zabezpečit obranu státu. Přitom je nutné vycházet z toho, že hranice rozumné dostatečnosti obrany závisí na činnosti USA a NATO.

Z toho vyplývá, že prvotní význam má **udržování techniky a výzbroje ve stálé bojové pohotovosti.**

S cílem vyloučení nenadálého napadení je žádoucí, aby bojová pohotovost našich vojsk (z hlediska specifiky druhů ozbrojených sil a druhů vojsk) k odrazení agrese nebyla nikdy nižší než pohotovost agresora k rozpoutání války – je nutná **neustálá bdělost a ostrážitost.** Myslím, že čím je vyšší bojová pohotovost, tím je menší pravděpodobnost, že agresivní síly budou riskovat a rozpoutají válku.

V souladu se sovětskou vojenskou doktrínou **hlavním druhem válečné činnosti při odrazení agrese je obrana.** K tomuto je nutné připravovat ozbrojené síly, aby v případě napadení byly schopny zastavit agresora, nedopustit ztráty území a aktivní činností zabezpečit rozhodné zničení uskupení nepřítele.

Přechod k rozumné dostatečnosti obrany musí probíhat současně s vytvářením **všestranného systému mezinárodní bezpečnosti,** která zahrnuje vojenské, politické, ekonomické a humanitní oblasti.